

เอกสารประกอบการสอน ARD ๓๑๐๑ สถาปัตยกรรมไทย

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม วิทยาลัยสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

สถาปัตยกรรมไทย

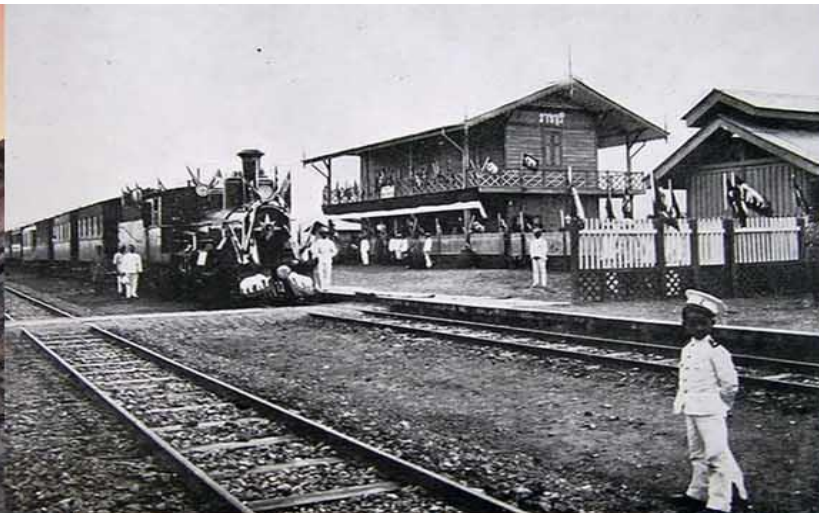
สืบทอด+ความเชื่อ

สถาปัตยกรรมไทยเป็นสิ่งก่อสร้างที่ประกอบด้วยความเชื่อและประโยชน์ใช้สอย รวมไปถึงอาคารมีฐานานุกัตต์ต่างๆ สามารถบอกถึงชนชั้นและฐานะของผู้อยู่

ARD 3101

ฐานานุกัตต์ในงานสถาปัตยกรรมไทย จึงควรหมายถึงการแสดงฐานะและตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลให้ปรากฏในสังคมโดยอาศัยรูปแบบและลักษณะศิลปะทางสถาปัตยกรรมไทยเป็นเครื่องบ่งชี้

More: <http://www.portfolios.net/forum/topics/>

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สุคนธ์

สถาปัตยกรรมไทยแบ่งหมวดหมู่ ตามลักษณะการใช้งานได้ 2 ประเภท

คือ ได้แก่ อาคารทางศาสนา
อาคารพักอาศัย

อาคารพักอาศัย

- บ้านเรือน
- ตำนักร้าง
- พระราชวัง

บ้านเรือน ตำนักร้าง และพระราชวัง เป็นต้น บ้านหรือเรือนเป็นที่อยู่อาศัยของสามัญชน ธรรมดาทั่ว หรือเจ้านาย รวมไปถึงพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีทั้งเรือนไม้ และเรือนปูน มีลักษณะพิเศษของ ความใหญ่ ความงาม และรายละเอียดของงานสถาปัตยกรรมที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง

ลักษณะของบ้านเรือนไม้ มีอยู่ 2 ชนิด คือ

เรือนถาวร

THAI ARCHITECTURE

อาคารพักอาศัย

วัดพุทธศาสนา

พระราชวังสวนดุสิต

ที่มา <http://www.chaoprayanews.com>

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

อาคารพักอาศัย

โมเดลจำลองสมัยอยุธยา มีการสร้างวัง วัด และสิ่งก่อสร้างรวมอยู่ในเขตพระราชวัง ทำให้กษัตริย์สามารถที่จะทำพระราชภารกิจต่างๆได้อย่างสะดวกและถือเป็นการสร้างเขตเพื่อปกป้องพระมหากษัตริย์ให้ปลอดภัยจะศัตรูได้อย่างดี
ที่มา <http://www.chaoprayanews.com>

อาคารพักอาศัย

ตำหนัก และวัง ในสมัยอยุธยา และการสร้างพระบรมมหาราชวังในกรุงรัตนโกสินทร์

พระราชวังสวนดุสิต

ที่มา <http://www.chaoprayanews.com>

THAI ARCHITECTURE

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

สถาปัตยกรรมทางศาสนา

สถาปัตยกรรมทางศาสนาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณพื้นที่สงฆ์ที่เรียกว่า **วัด** ซึ่งประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรมหลายอย่าง ได้แก่ โบสถ์ เป็นที่กระทำสังฆกรรมของพระภิกษุ วิหารใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ และกระทำสังฆกรรมด้วยเหมือนกัน กุฏิ เป็นที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณร หอไตร เป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎก และคัมภีร์สำคัญทางศาสนา หอระฆังและหอกลอง เป็นที่ใช้เก็บระฆังหรือกลองเพื่อตีบอกโมงยาม หรือเรียกชุมนุมชาวบ้าน สถูปเป็นที่ฝังศพ เจดีย์ เป็นที่ระลึกอันเกี่ยวข้องกับศาสนา

อาคารทางศาสนา

มหาสถูปสาญจี พศ.13-พศ.12
พุทธสถานสำคัญแห่งหนึ่งในเมือง
โบลาล รัฐมัธยประเทศ ของอินเดีย
ที่มา:http://topicstock.pantip.com/religious/topi_cstock/2012/03/Y11813632/Y11813632.html

สถาปัตยกรรมทางศาสนา

วัด ซึ่งประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรมหลายอย่าง วัดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

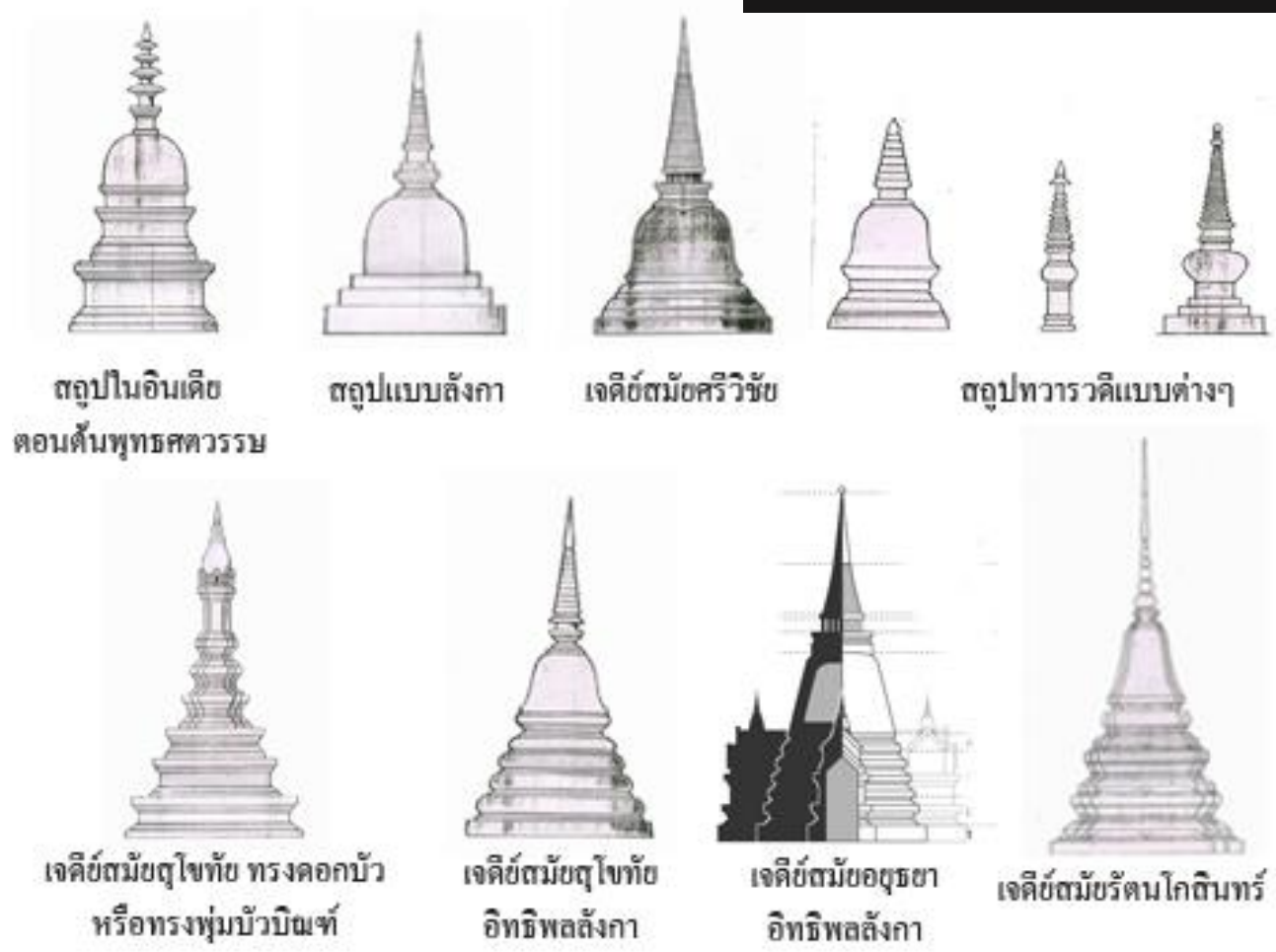
- **วัดอรุณวาสี**   วัด ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ 3   ได้แก่
- **วัดคามวาสี**   **เขตพุทธาวาส**
- เขตสังฆาวาส**
- เขตสาธารณะ**

สถูปเป็นที่ฝังศพ เจดีย์ เป็นที่ระลึกอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ซึ่งแบ่งได้

4 ประเภท คือ

1. ธาตุเจดีย์ หมายถึง พระบรมธาตุ และเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า
2. ธรรมเจดีย์ หมายถึง พระธรรม พระวินัย คำสั่งสอนทุกอย่างของพระพุทธเจ้า
3. บริโภคเจดีย์ หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ของพระพุทธเจ้า หรือ ของพระภิกษุสงฆ์ได้แก่ เครื่องอัฐบริขารทั้งหลาย
4. อุเทสิกเจดีย์ หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่ระลึกถึงองค์พระพุทธเจ้า เช่น สถูปเจดีย์ ณ สถานที่ทรงประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา ปรีนิพพาน และรวมถึงสัญลักษณ์อย่างอื่น เช่น พระพุทธรูป ธรรมจักร ต้นโพธิ์ เป็นต้น

อาคารพักอาศัย

สถาปัตยกรรมทางศาสนา

สถาปัตยกรรมทางศาสนาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณพื้นที่สงฆ์ ที่เรียกว่า วัด ซึ่งประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรมหลายอย่าง ได้แก่

เขตพุทธาวาส

- เจดีย์
- วิหาร
- หอระฆัง

เขตสังฆาวาส

- กุฏิที่อยู่อาศัย
- หอฉัน
- การเปรียญ
- หอไตร

เขตสาธารณะ

- ลาน
- เมรุ

วัดป่าปวย ม.3 บ้านป่าปวย ต.บ้านโสัง อ.บ้านโสัง จ.ลำพูน

เขตสังฆาวาส

- กุฏิที่อยู่อาศัย
- - กุฏิเดี่ยว
- - กุฏิแถว
- - คณะกุฏิ

กับปียกุฏิ เรือนโรง ที่เก็บสิ่งของ อาหาร หรือที่ใช้โรงครัวประกอบหุ้งต้ม
วัจจกุฏิ อาคารที่พระภิกษุใช้ขับถ่าย
ชั้นตอมหรือเรือนไฟ เรือนที่ใช้เก็บที่รักษาไฟ และใช้ต้มน้ำ

เขียนหินสำหรับปัสสาวะ พบที่อนุสาวรีย์ ลังกา

THAI ARCHITECTURE

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย

“สถาปัตยกรรมไทย มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่ว่าผู้ใด เมื่อได้เห็นอาคารที่มีลักษณะเช่นนี้ ก็จะบอกได้ทันทีว่า นี่คือ สถาปัตยกรรมไทย”

ความงามในงานสถาปัตยกรรมไทย

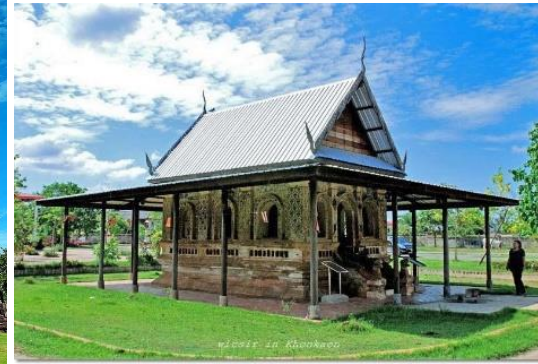
ความงาม เกิดจากมุมมองหรือทัศนคติของผู้มองเป็นความรู้สึก ความประทับใจ แต่ละคนจะแตกต่างกันไป

.....งานสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณีที่สมบูรณ์ เป็นงานศิลปะที่
ตอบสนองประโยชน์ใช้สอย มีเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นไทยอย่าง
ชัดเจน เป็นที่รวบรวมงานศิลปะแขนงต่างๆเข้าด้วยกัน.....

.....สถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณี เป็นงานที่มีกระบวนการ
ออกแบบและระเบียบวิธีในการออกแบบที่สืบทอดมาแต่โบราณของไทย
เพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยและคติความเชื่อ.....

องค์ประกอบสถาปัตยกรรมไทย

THAI ARCHITECTURE

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

องค์ประกอบสถาปัตยกรรมไทย

ความเข้าใจ ที่จะทำให้เข้าถึงความงามในงานสถาปัตยกรรมไทย

- องค์ประกอบของงานสถาปัตยกรรมไทย
- กระบวนการและระเบียบวิธีในงานสถาปัตยกรรมไทย
- รูปร่าง รูปทรง ขนาดและสัดส่วน จังหวัดและลีสลา
- คติความเชื่อ และการสื่อความหมาย
- ประโยชน์ใช้สอย

ความงามของรูปทรง เมื่อพิจารณาจากรูปทรง จัดได้ 3 ประเภท

รูปทรงไม้

รูปทรงปูน

รูปทรงผสมไม้ปูน

THAI ARCHITECTURE

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม หมายถึง อาคารหรือกลุ่มอาคารรวมทั้งส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน นำมาประกอบขึ้นเป็นงานสถาปัตยกรรมประเภทหนึ่งแล้ว สามารถสื่อให้งานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้นๆสะท้อนออกมาถึงคุณลักษณะในแง่ของประโยชน์ใช้สอย หรือความงาม หรือคติความหมาย หรือทุกอย่างรวมกัน

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญอยู่ 2 ลักษณะคือ

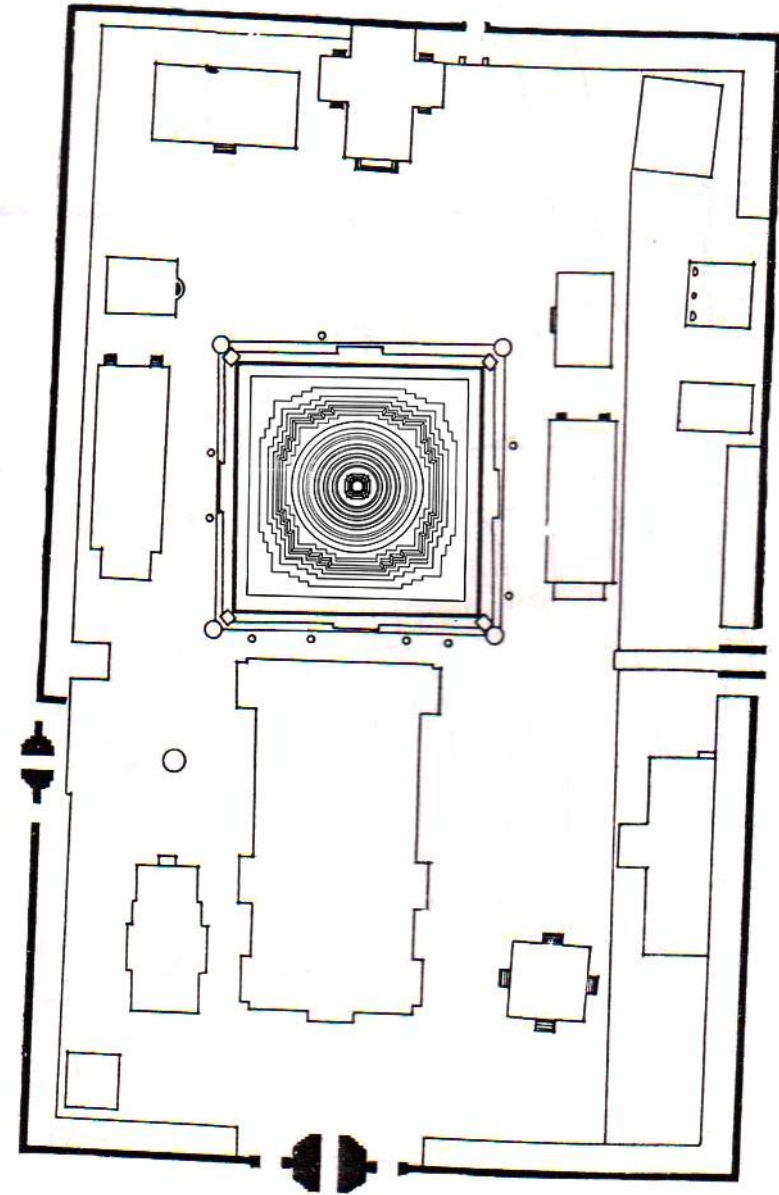
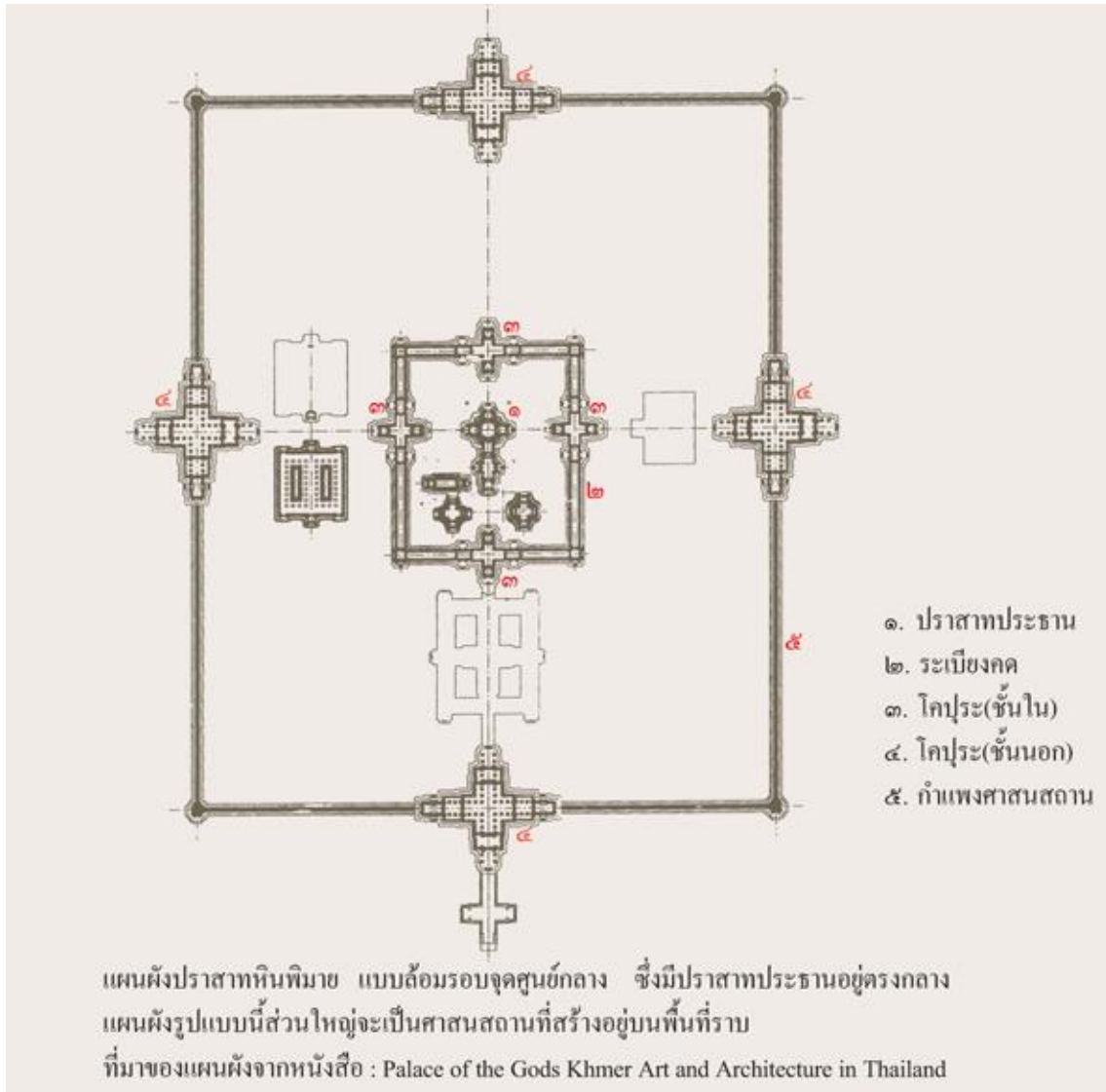
1. **องค์ประกอบแผนผัง** หมายถึง ลักษณะทางกายภาพในแนวระนาบทางนอน ที่บ่งบอกถึงที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ว่าง ขอบเขต และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆที่ประกอบกันขึ้นในผัง
2. **องค์ประกอบอาคาร** หมายถึง ส่วนของอาคารที่ประกอบหรือประดับตกแต่งขึ้นด้วยองค์ประกอบย่อยต่างๆ เพื่อให้อาคารสามารถคงอยู่ได้อย่างมั่นคงแข็งแรง ทั้งมีความประณีตงดงาม และสื่อแสดงออกถึงความหมายหรือคติในทางพุทธปรัชญาได้อย่างสมบูรณ์

THAI ARCHITECTURE

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

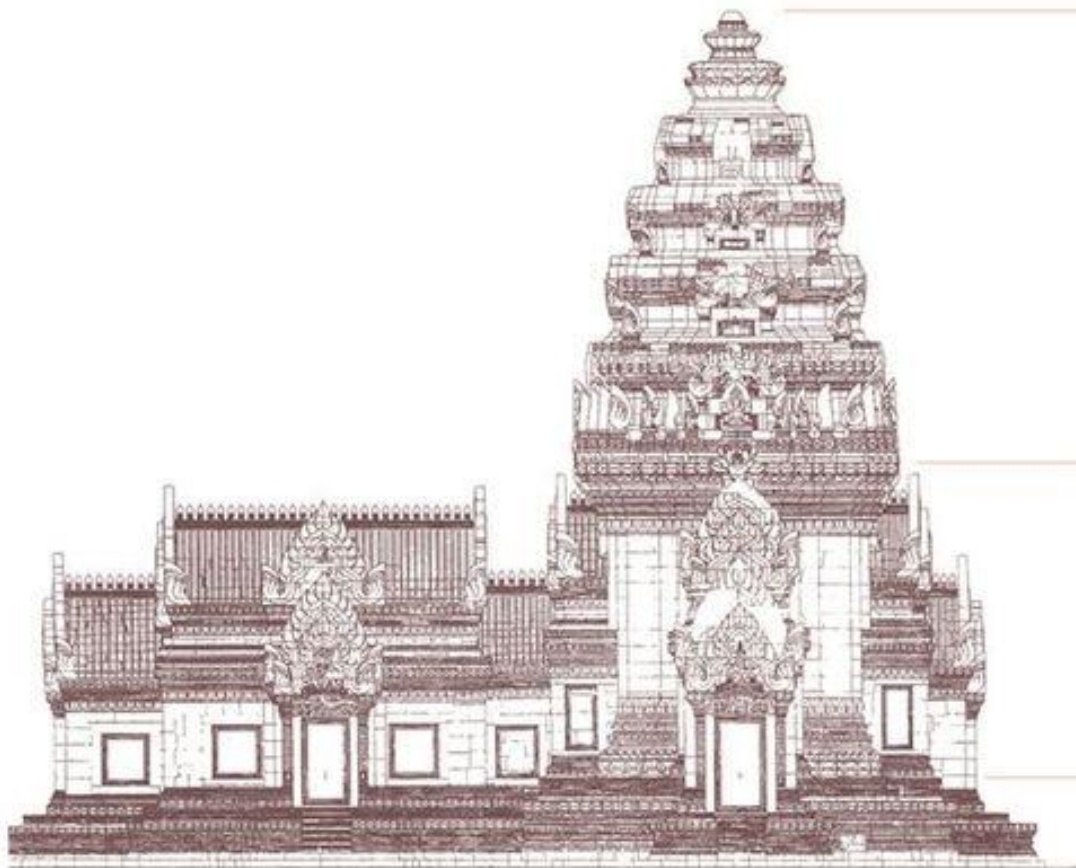

องค์ประกอบทางวางผังทางสถาปัตยกรรม

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

ที่มาของภาพถ่ายเส้น : Ecole française d'Extrême Orient.

องค์ประกอบทางอาคารสถาปัตยกรรม

อ.ดร. สุริยันต์ จันทร์สว่าง

องค์ประกอบอาคารสถาปัตยกรรมไทยจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 องค์ประกอบโครงสร้าง หมายถึง ชั้นส่วนของวัสดุต่างๆ ที่นำมาต่อ หรือยึดโยง หรือ ประกอบรวมกันขึ้นเป็นโครงร่างของอาคาร ตามกรรมวิธีหรือกระบวนการก่อสร้างที่เป็นระบบงาน สถาปัตยกรรมไทย จะมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 3 ส่วน ได้แก่

2.1.1 องค์ประกอบโครงสร้างส่วนฐาน ได้แก่ องค์ประกอบของโครงสร้างของ

อาคารที่ประกอบกันขึ้นเป็นส่วนฐานอาคาร เพื่อทำหน้าที่รับน้ำหนักที่ถ่ายจากส่วนบนที่อยู่เหนือพื้นเรือนขึ้นไป ก่อนถ่ายลงสู่ดิน อาคารทางศาสนาของไทยนั้น นิยมใช้อิฐหรือศิลาแลงก่อเป็นแผงตันแล้วประดับตกแต่งให้เป็น ฐาน ที่มีรูปแบบชนิดต่างๆตามคติสัญลักษณ์ เช่น ฐานบัว ฐานสิงห์ ฯลฯ องค์ประกอบที่สำคัญส่วนนี้ คือ พื้น ฐานราก

2.1.2 องค์ประกอบโครงสร้างส่วนเรือน ได้แก่ องค์ประกอบของโครงสร้างอาคาร

ที่ประกอบกันขึ้นเป็นตัวเรือน เพื่อทำหน้าที่ยึดต่อเป็นผืนผนังสำหรับห่อหุ้มอาคาร รวมทั้งรับน้ำหนักที่ถ่ายลงมาจากส่วนหลังคา ก่อนถ่ายผ่านลงไปสู่ส่วนฐานเรือนต่อไป องค์ประกอบที่สำคัญส่วนนี้ คือ เสา ผนัง ประตู-หน้าต่าง

2.1.3 องค์ประกอบโครงสร้างส่วนหลังคา ได้แก่ องค์ประกอบต่างๆของโครงสร้างอาคารที่

อยู่เหนือส่วนเรือนขึ้นไป ประกอบเข้ากันเป็นโครงหลังคา เพื่อทำหน้าที่ปกคลุมพื้นที่ว่างส่วนล่างลงมา องค์ประกอบที่สำคัญในส่วนนี้ คือ ฝ้า กระจัง อกไก่ ตั้ง เต้า คันทวย

2.2 องค์ประกอบตกแต่ง หมายถึง ส่วนประกอบต่างๆที่สร้างขึ้นเพื่อเสริมแต่งให้อาคาร

มีความสวยงามยิ่งขึ้น สามารถแยกย่อยออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.2.1 องค์ประกอบตกแต่งจริง หมายถึง การประดับตกแต่งที่สร้างขึ้นบนส่วนต่างๆของ

อาคารที่ไม่ใช่เป็นองค์ประกอบโครงสร้างหลักโดยตรง แต่เป็นการประดับตกแต่งเพิ่มเข้าไปให้อาคารนั้นๆ มีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงความงามและความหมายยิ่งขึ้น เช่น จิตรกรรมฝาผนัง ดาวเพดาน ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ บราลี บัวหัวเสา ฯลฯ องค์ประกอบประเภทนี้หากไม่คำนึงถึงความต้องการในเชิง คติความเชื่อ ความหมายหรือมโนปรัชญา สำหรับอาคารแล้ว อาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ เพราะไม่ได้มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อความมั่นคงแข็งแรงของอาคารโดยตรง

2.2.2 องค์ประกอบตกแต่งเสริม หมายถึง การประดับตกแต่งที่ทำเสริมขึ้นบนส่วนของ

องค์ประกอบที่เป็นโครงสร้างสำคัญของอาคารนั้นๆ เช่น คันทวย หน้าบัน ตัวล้ายอง เเชิงชาย ฯลฯ ทั้งนี้ให้องค์ประกอบย่อยเหล่านั้น นอกจากจะมีความประณีตงดงามขึ้นแล้ว ยังแฝงความหมายที่เป็นเชิงสัญลักษณ์อีกด้วย เช่น คันทวยที่แกะสลักเป็นรูปนาคหรือมกร เสาที่ทำส่วนปลายเสาเป็นรูปบัว อย่างที่เรียกว่า บัวหัวเสา ฯลฯ องค์ประกอบเหล่านี้จึงทำหน้าที่ 2 บทบาทในเวลาเดียวกันคือ เป็นทั้ง องค์ประกอบทางโครงสร้าง และ องค์ประกอบตกแต่ง

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

Buddhist Art & Architecture

องค์ประกอบหน้าจั่วในงานสถาปัตยกรรมไทย

ศัพท์ช่างโบราณ
ที่เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง

สรรพศัพท์

ในงานสถาปัตยกรรมไทย

รองศาสตราจารย์สมใจ นิ่มเล็ก ราชบัณฑิต

ฐานข้อมูลเบื้องต้น

ศิลปวัฒนธรรม
สำนักพิมพ์

อ.ดร. สุรียนต์ จันทร์สว่าง

ที่มาของแหล่งข้อมูล

<http://www.oknation.net/blog/Fai716TU70/2008/01/22/entry-1>

http://www.arch.chula.ac.th/departments_ta.php

<http://www.archdept.com>

<http://www.museum-press.com/content--4-5600-107314-1.html>

<http://knowledge.eduzones.com/knowledge-2-12-45193.html>

- พ.พรหมพิจิตร, พุทธสถาปัตยกรรมไทย ภาคต้น, พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2495
- สมคิด จิระทัศนกุล, วัด: พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537
- สมใจ นิ่มเล็ก, เครื่องบน และงานประดับบางประการของสถาปัตยกรรมไทย, นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2536
- สันติ เล็กสุขุม, ศิลปสุโขทัย, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2540
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, ศิลปประเทศไทย, กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, 2528
- สมใจ นิ่มเล็ก, ราชบัณฑิตชาวสวน, กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี, 2555
- เสนอ นิลเดช, ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541
- สมภพ ภิรมย์ ร.น., บ้านเรือนไทย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2538
- สมคิดจิระทัศนกุล, “พระอุโบสถและพระวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533, หน้า 258
- เสนอ นิลเดช, เรือนเครื่องผูก, กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2541

ฐานข้อมูลเบื้องต้น

